

Nejvyšší soud

Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3631/2019

Datum rozhodnutí: 23. června 2020

Závěr: Z textu ustanovení § 59a vodního zákona, jakož i z účelu dané právní normy, kterým je řešení situací vzniklých v důsledku právní úpravy účinné před 1. 1. 2002, vyplývá, že pro vznik služebnosti podle § 59a vodního zákona je významné, zda k datu 1. 1. 2014 bylo na dotčeném pozemku umístěno vodní dílo vybudované před 1. 1. 2002, které se nestalo součástí pozemku. Na stejné skutečnosti je závislý vznik nároku na náhradu za omezení vlastnického práva v důsledku vzniku zákonné služebnosti dle § 59a vodního zákona. Vlastník pozemku je omezen existencí zákonné služebnosti od 1. 1. 2014, a to s účinky *ex nunc*, pro futuro. Jednorázová náhrada ve smyslu § 59a vodního zákona vlastníkovu pozemku náleží za budoucí omezení vlastnického práva.

Obsah: Spor byl veden o náhradu za omezení vlastnického práva v důsledku umístění kanalizace na pozemku žalobkyně. V roce 2006 žalobkyně při výstavbě garáže zjistila, že na pozemcích je umístěna kanalizace žalovaného, vybudovaná v době, kdy pozemky byly ve vlastnictví žalovaného (tj. před uskutečněním prodeje). Existence kanalizační stoky nebyla v kupní smlouvě nijak zohledněna a ani tuto skutečnost nebylo možné zjistit z žádné jí předložené nebo dostupné dokumentace. Měla za to, že kanalizace je vodním dílem, na které dopadá ustanovení § 59a zákona č. 254/2001 Sb., vodního zákona, ve znění účinném od 1. 1. 2014, na jehož základě došlo ke vzniku věcného břemena, a náleží jí proto náhrada za omezení vlastnického práva. Soud prvního stupně žalobu zamítl. Vyšel ze zjištění, že kanalizační stoka je vodním dílem ve vlastnictví žalovaného nacházejícím se na pozemcích žalobkyně. Její existence není v kupní smlouvě uzavřené mezi účastníky v roce 2001 nijak zohledněna, z ničeho však ani nevyplývá, že by faktické zatížení pozemků vedlo ke snížení kupní ceny. Nárok na náhradu za omezení vlastnického práva

podle § 59a vodního zákona by byl dán při kumulativním naplnění těchto předpokladů: a) existence vodního díla, b) vodní dílo bylo zřízeno před 1. 1. 2002, c) vodní dílo bylo zřízeno bez dohody s vlastníkem pozemku, popřípadě s právním předchůdcem vlastníka pozemku, a d) za strpění užívání vodního díla nebyla vlastníkovu pozemku poskytnuta finanční náhrada. Zákon nárok na finanční náhradu přiznává vlastníkovu pozemků pouze tehdy, nebyla-li náhrada v minulosti vypořádána. Tentokrát žalovaný zřizoval vodní dílo na tehdy svém pozemku (před prodejem žalobkyni), nikoli na cizím pozemku, a proto lze mít za to, že tato skutečnost sama o sobě konzumovala případný nárok dalšího vlastníka pozemku, tzn. že tato náhrada byla již v minulosti vypořádána. Žalobkyni pak ne náležel ani nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Z rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu dovodil, že obecná ustanovení o bezdůvodném obohacení mají subsidiární povahu a přicházejí do úvahy pouze tam, kde nárok nelze dovodit z jiného právního titulu. Protože vodní zákon obsahuje speciální úpravu jednorázové náhrady za vznik zákonného věcného břemena (§ 59a vodního zákona), je režim bezdůvodného obohacení vyloučen. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Zákonné věcné břemeno ve smyslu § 59a vodního zákona vzniklo účinností zákona č. 303/2013 Sb., tedy k 1. 1. 2014. Po tomto datu měl vztah bezdůvodného obohacení za vyloučený již proto, že právním důvodem užívání pozemků žalobkyně k umístění kanalizační stoky žalovaného bylo (a nadále je) zákonné věcné břemeno. Navíc přisvědčil závěru soudu prvního stupně, že od 1. 1. 2014 je bezdůvodné obohacení vyloučeno taktéž svou subsidiární povahou, neboť žalobkyně se mohla domáhat jednorázové náhrady za omezení vlastnického práva dle § 59a vodního zákona. Současně zdůraznil, že žalovaný užíval pozemky žalobkyně i v období od jejich prodeje v roce 2001 do vzniku zákonného věcného břemena. V daném období však žalovanému k umístění vodního díla na pozemcích žalobkyně nesvědčil žádný právní důvod. Od prodeje pozemků do 31. 12. 2013 proto vztah mezi účastníky posuzoval podle ustanovení o bezdůvodném obohacení. Žalobkyni nárok na

vydání bezdůvodného obohacení nepřiznal, neboť žalovaný důvodně namítl jeho promlčení. Žalobkyni nesvědčil ani nárok na jednorázovou náhradu za omezení vlastnického práva ve smyslu § 59a vodního zákona. Z účelu předmětné právní normy soud dovodil, že nárok na náhradu vzniká vlastníkovu pozemku pouze v rozsahu, který odpovídá rozšíření omezení vlastnického práva. Byla-li kanalizační stoka dobudována již v době před uzavřením kupní smlouvy, nabyla žalobkyně vlastnické právo k pozemkům již omezené. V podaném dovolání žádal žalobce vyřešení právní otázky, zda nárok na náhradu podle ust. § 59a vodního zákona je dán vlastníku pozemku i v případě, že vodní dílo bylo původně vybudováno vlastníkem pozemku, když následně je pozemek prodán, aniž by byl kupující o existenci vodního díla na pozemku informován. Nejvyšší soud následně posuzoval otázku předpokladů vzniku nároku na náhradu za omezení vlastnického práva podle § 59a vodního zákona. Podle § 59a vodního zákona je vlastník pozemku povinen strpět za náhradu na svém pozemku vodní dílo vybudované před 1. 1. 2002 a jeho užívání. Podle přechodných ustanovení zákona č. 303/2013 Sb. pak platí, že pokud nedojde k dohodě s vlastníkem vodního o náhradě za užívání pozemku podle § 59a vodního zákona do 24 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, rozhodne na návrh vlastníka pozemku nebo vodního díla o výši náhrady soud. Ustanovení § 59a vodního zákona zakládá existenci zákonného věcného břemene a představuje řešení situací existujících z doby před účinností nového vodního zákona (tj. před 1. 1. 2002), kdy je vodní dílo umístěno na cizím pozemku bez řádného právního důvodu. Zákon přitom výslovně v případě takto legalizovaných vodních děl stanoví vlastníkovu vodního díla povinnost nahradit vlastníkovu pozemku omezení jeho vlastnických práv. Nebyla však dosud řešena otázka, zda podmínkou vzniku nároku na náhradu za omezení vlastnického práva ve smyslu § 59a vodního zákona je i skutečnost, že vodní dílo bylo – v době dobudování vodního díla – umístěno na cizím pozemku. Z textu ustanovení § 59a vodního zákona, jakož i z již naznačeného účelu dané právní normy, kterým je řešení situací vzniklých v důsledku právní úpravy účinné před 1. 1. 2002, vyplývá, že pro vznik služebnosti podle § 59a vodního zákona je významné, zda k rozhodnému datu (tj. k 1. 1. 2014) bylo na dotčeném pozemku umístěno vodní dílo vybudované před 1. 1. 2002, které se nestalo součástí pozemku. Z obdobného

pohledu je přitom nutné pohlížet i na vznik nároku na náhradu za omezení vlastnického práva v důsledku vzniku zákonné služebnosti dle § 59a vodního zákona. Vlastník pozemku je omezen existencí zákonné služebnosti od 1. 1. 2014, a to s účinky *ex nunc, pro futuro*. Jednorázová náhrada ve smyslu § 59a vodního zákona vlastníkovu pozemku náleží za budoucí omezení vlastnického práva. Skutečnost zda vodní dílo bylo zřízeno (v době před 1. 1. 2002) na cizím pozemku, proto není pro posouzení vzniku nároku na náhradu ve smyslu § 59a vodního zákona významná. Významné je však to, zda k rozhodnému datu (tj. k 1. 1. 2014) existovalo, v porovnání s omezením vyplývajícím ze zákonné služebnosti § 59a vodního zákona, obsahově (rozsahem a kvalitou) shodné omezení vlastnického práva vlastníka pozemku. V této konkrétní věci se jednalo o zatížení faktické (umístěním kanalizační stoky), které nebylo podloženo žádným právním titulem omezujícím vlastnické právo. Vznikem zákonné služebnosti ve smyslu § 59a vodního zákona bylo založeno kvalitativně zcela jiné omezení vlastnického práva dovolatelky – reálné vedení kanalizační stoky (bez existence právního důvodu k jejímu umístění na pozemku a užívání) představuje nesrovnatelně jiné omezení práv vlastníka pozemků než v případě zatížení pozemků služebností. Závěr nalézacích soudů, že žalobkyně nabyla vlastnické právo již omezené, a to ve stejném rozsahu omezení, jaké představuje zákonná služebnost ve smyslu § 59a vodního zákona, proto nebyl správný. Žalovanému po prodeji pozemků nesvědčil k jejich užívání žádný právní důvod, přičemž od 1. 1. 2014 je tímto důvodem zákonná služebnost ve smyslu § 59a vodního zákona, která pozemky dovolatelky zatěžuje do budoucna, a za budoucí omezení vlastnického práva (zatěžující i případné právní nástupce dovolatelky) je nutné jí poskytnout jednorázovou náhradu.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2880/2016, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2019, sp. zn. 22 Cdo 1427/2019

Relevantní ustanovení: § 59a zákona č. 254/2001 Sb., o vodách

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 1105/2020

Datum rozhodnutí: 23. června 2020

Závěr: Pokutu (penále) z prodlení podle § 13 zákona č. 67/2013 Sb. lze moderovat (snížit

rozhodnutím soudu) postupem podle § 2051 občanského zákoníku ve spojení s § 2052 občanského zákoníku; na pokutu (penále) z prodlení se použijí i další ustanovení o smluvní pokutě obsažená v § 2048 a násl. občanského zákoníku. Na nepřiměřenost penále nelze usuzovat z jeho celkové výše, byla-li důsledkem dlouhodobého prodlení a s ním spojeného navyšování penále o jinak přiměřenou „denní sazbu“; opačný závěr je nepřijatelný, neboť by ve svých důsledcích zvýhodňoval dlužníka (čím déle by dlužník své povinnosti neplnil, tím více by byl zvýhodněn při posuzování případné nepřiměřenosti výše penále) a znamenal by zpochybnění funkcí, které má penále plnit. Ve vztahu k žalobnímu požadavku na zaplacení pokuty z prodlení podle § 13 zákona č. 67/2013 Sb. je vzhledem k dvěma v tomto ustanovení výslovně zakotveným výjimkám zpravidla vyloučena úvaha o zneužití práva ve smyslu § 8 občanského zákoníku (příp. o nepoctivém jednání ve smyslu § 6 odst. 2 občanského zákoníku); hlediska rozhodná pro úsudek o zneužití práva zkoumá soud zásadně již při úvaze o vzniku předmětné platební povinnosti. Postup podle § 8 občanského zákoníku nemůže sama o sobě ospravedlnit ani okolnost, že nájemci nevznikla v důsledku prodlení pronajímatele škoda. Věřitel je totiž přímo ze zákona (ex lege) oprávněn požadovat penále bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvozené povinnosti vznikla škoda. Z toho pak současně vyplývá, že penále – stejně jako smluvní pokuta – plní (mimo jiné) i funkci sankce. I kdyby tedy nájemce skutečně vedl k uplatnění práva na pokutu z prodlení toliko zájem „potrestat“ („sankcionovat“) pronajímatele, šlo by i přesto o výkon práva v souladu s účelem § 13 zákona č. 67/2013 Sb., a nikoli v rozporu s ním.

Obsah: Spor byl veden o nároky plynoucí z nájmu bytu. Žalobce – pronajímatel – se po (bývalé) nájemkyni domáhal zaplacení nedoplatku za služby spojené s nájmem bytu, dále náhrady za bezprávné užívání bytu a ušlého zisku v důsledku nutných rekonstrukcí bytu po skončení nájmu. Žalovaná se pak bránila vzájemným návrhem, který vycházel z nároku na pokutu za neprovedení vyúčtování ve smyslu § 13 zákona č. 67/2013 Sb. Soud prvního stupně žalobě vyhověl a odvolací soud rozsudek potvrdil. Zatímco nároky žalobce shledal opodstatněnými, obranu žalované nikoliv. Formálně jí sice nárok na pokutu za neprovedené (resp. opožděné vyúčtování) vznikl, avšak jeho uplatnění bylo výrazem zneužití práva ve smyslu § 8 občanského zákoníku. V této souvislosti oba soudy konstatovaly, že žalovaná závažněji porušovala své povinnosti nájemkyně bytu než žalobce své povinnosti pronajímatele, že prodlením

žalobce jí nebyla způsobena žádná škoda (protože opožděně předloženými vyúčtováními jí byly na službách stanoveny nedoplatky, nikoli přeplatky) a že vzhledem k okolnostem podání vzájemného návrhu („žalovaná nejprve existenci pohledávky žalobce popírala a až posléze uplatnila vzájemným návrhem své právo na úhradu pokuty [...], jejíž část započítala na svůj dluh na službách“) jí k uplatnění práva na pokutu z prodlení zjevně vedl toliko zájem „potrestat“ žalobce za to, že po ní důvodně žádá úhradu svých pohledávek. Vzájemný návrh žalované uvedené znaky zneužití práva vykazoval i proto, že byl pouhou záminkou k dosažení skutečnosti, aby žalovaná nebyla povinna hradit zákonné nároky žalobce po ukončení nájmu, což by byl výsledek nežádoucí a nechtěný, tedy sledoval poškození žalobce, a to i přesto, že došlo k porušení zákona oběma účastníky. Žalovaná ve své dovolací argumentaci namítala, že z její strany nemohlo jít o zneužití práva, pokud se domáhala splnění zákonné povinnosti pronajímatele zaplatit jí sankci za neprovedené vyúčtování. Zamítnutí žaloby pro zjevné zneužití práva přichází do úvahy pouze výjimečně a za předpokladu, že odpovídající úsudek soudu je podložen důkladnými skutkovými zjištěními a současně přesvědčivě dokládá, že tato zjištění dovolují v konkrétním případě přijmout závěr, že zde o zneužití práva skutečně jde. Nejvyšší soud připustil dovolání v rozsahu, ve kterém byl zamítnut vzájemný návrh žalované, neboť jednotlivé nároky uplatněné žalobcem nedosáhly hranice (výše částky) zakládající přípustnost dovolání. Proto se zabýval jen námitkami ve vztahu k vzájemnému nároku žalované. Dovolání vyhověl. Podle § 13 odst. 1 zákona č. 67/2013 Sb. jestliže poskytovatel nebo příjemce služeb nesplní svoji povinnost upravenou tímto zákonem ve stanovené lhůtě, je povinen zaplatit druhé straně pokutu ve výši 100 Kč (pozn.: aktuálně 50 Kč) za každý započatý den prodlení, ledaže by splnění povinností v této lhůtě nebylo spravedlivé požadovat nebo k nesplnění lhůty došlo zaviněním druhé smluvní strany. Toto ustanovení upravuje právní následek v podobě pokuty za prodlení s nepeněžitým plněním stanoveným zákonem č. 67/2013 Sb. Pokuta stanovená pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem se označuje jako penále (§ 2052 občanského zákoníku). S přihlédnutím k uvedenému se v otázkách neupravených zákonem č. 67/2013 Sb. na pokutu (penále) z prodlení, v tomto případě za roky 2014 a 2015, použijí ustanovení o smluvní pokutě obsažená v § 2048 a násl.

občanského zákoníku (viz § 2052 občanského zákoníku). To především znamená, že není-li ujednáno jinak, věřitel může penále požadovat bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda (§ 2048 občanského zákoníku), že zaplacení penále nezbavuje dlužníka povinnosti splnit dluh (§ 2049 občanského zákoníku) a že věřitel nemá právo na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti, k němuž se penále vztahuje (§ 2050 občanského zákoníku). Podle přesvědčení dovolacího soudu lze za použití ustanovení § 2052 občanského zákoníku nepřiměřeně vysokou pokutu (na návrh dlužníka) rovněž snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti (§ 2051 občanského zákoníku). Na nepřiměřenost penále však nelze usuzovat z jeho celkové výše, byla-li důsledkem dlouhodobého prodlení a s ním spojeného navyšování penále o jinak přiměřenou „denní sazbu“; opačný závěr je nepřijatelný, neboť by ve svých důsledcích zvýhodňoval dlužníka (čím déle by dlužník své povinnosti neplnil, tím více by byl zvýhodněn při posuzování případné nepřiměřenosti výše penále) a znamenal by zpochybnění funkcí, které má penále plnit. Pokutou podle § 13 zákona č. 67/2013 Sb. ve znění před novelou je penalizováno prodlení s povinnostmi s nepeněžitým plněním stanovenými tímto zákonem. Takto je přitom penalizováno prodlení obou smluvních stran. Pokuta z prodlení podle citovaného ustanovení tedy dopadá i na prodlení poskytovatele služeb s povinností provést vyúčtování a doručit je příjemci služeb v předepsané lhůtě. Jinými slovy řečeno, ocitne-li se poskytovatel služeb v prodlení se splněním povinnosti, kterou mu ukládá ustanovení § 7 zákona č. 67/2013 Sb. ve znění před novelou, zásadně jej stíhá povinnost zaplatit příjemci služeb za každý započatý den prodlení pokutu v částce 100 Kč (od 1. ledna 2016 v částce 50 Kč, příp. i v nižší ujednané částce). Povinnost platit pokutu z prodlení však poskytovateli služeb nevznikne „automaticky“ při každém prodlení s nepeněžitým plněním. Zákon totiž zároveň zakotvil výjimky z uvedené platební povinnosti. Poskytovatel služeb, který nedoručil včas vyúčtování služeb příjemci, se tak zproští povinnosti platit mu pokutu z prodlení (povinnost platit pokutu z prodlení mu nevznikne), jestliže prokáže, že 1) by splnění příslušné povinnosti s nepeněžitým plněním ve stanovené lhůtě nebylo spravedlivé požadovat nebo že 2) k nesplnění lhůty došlo zaviněním druhé strany. Ve vztahu k žalobnímu požadavku na zaplacení pokuty z prodlení

(za roky 2014 a 2015) podle § 13 zákona č. 67/2013 Sb. ve znění před novelou je – vzhledem k dvěma výjimkám zde upraveným – zpravidla vyloučena úvaha o zneužití práva ve smyslu § 8 občanského zákoníku (příp. o nepoctivém jednání ve smyslu § 6 odst. 2 občanského zákoníku); hlediska rozhodná pro úsudek o zneužití práva zkoumá soud zásadně již při úvaze o vzniku předmětné platební povinnosti. Uplatněný nárok na zaplacení pokuty z prodlení podle § 13 zákona č. 67/2013 Sb. ve znění před novelou tak lze odepřít oprávněnému za použití § 8 občanského zákoníku jen zcela výjimečně v případech, kdy úsudek o zneužití práva odůvodňují okolnosti, které nelze podřadit pod některou z výjimek z povinnosti platit pokutu z prodlení, jak jsou vymezeny v § 13 odst. 1 (v části věty za spojkou ledaže) zákona č. 67/2013 Sb. ve znění před novelou. Úsudek o zneužití práva nelze založit na poměrování závažnosti porušování vzájemných povinností účastníků řízení, jak to učinily soudy nižších stupňů. Hodnocení závažnosti porušení určité právní povinnosti je primárně vyjádřeno tím, jakou sankci (jiný negativní následek) za dané porušení ukládá zákon povinnému. Bylo by pak v rozporu s takto vyjádřeným hodnocením zákonodárce, aby byl povinný nad rámec stanovené sankce (jiného negativního následku) postižen jakoby navíc („podruhé“) ještě tím, že mu budou odeprény jeho vlastní nároky vůči oprávněnému, nadto za situace, kdy také oprávněný porušoval (byť možná méně závažně) svoje povinnosti v závazkovém vztahu účastníků. Postup podle § 8 občanského zákoníku nemůže sama o sobě ospravedlnit ani okolnost, že dovolatelce (snad) nevznikla v důsledku prodlení žalobce škoda. Věřitel je totiž přímo ze zákona (*ex lege*) oprávněn požadovat penále bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 1096/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003

Relevantní ustanovení: § 13 zákona č. 67/2013 Sb., § 2048 až § 2052 občanského zákoníku

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 1016/2019

Datum rozhodnutí: 24. června 2020

Závěr: *Jednání pojistníka či pojištěného ze závazku pojištění majetku (havarijního pojištění)*

může představovat úmyslné jednání vylučující nahodilost skutečnosti označené jako pojistná událost v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává, a to i ve formě nepřímého úmyslu (např. poškození pojištěného vozidla vědomým porušením dopravních předpisů jízdy v provozu extrémně vysokou rychlostí za dalších mimořádných okolností dopravní nehody), byť byl za toto jednání shledán v trestním řízení vinným nedbalostním trestným činem, jehož objektem je život, zdraví nebo majetek třetích osob.

Obsah: Spor byl veden o plnění ze smlouvy o havarijním pojištění motorového vozidla. Soud prvního stupně žalobu zamítl. Vyšel z toho, že byla uzavřena smlouva o havarijním pojištění vozidla na pojistnou částku 2 250 000 Kč. Následně žalobkyně havarovala. Žalovaná ukončila šetření pojistné události s tím, že žalobkyni vyplatila pouze 321 204 Kč, neboť pojistné plnění snížila o 10 % spoluúčasti, 12 % za podpojištění a 80 % jako sankční snížení plnění v rozsahu částky 803 008,80 Kč. Toto snížení hodnotila žalobkyně jako neoprávněné a domáhala se doplacení celé částky pojistného plnění. Žalovaná odmítla poskytnout pojistné plnění s ohledem na trestní řízení a s ohledem na to, že na uvedenou událost dopadá výslovně sjednaná výluka z pojištění, takže předmětná událost není pojistnou událostí. Z trestního spisu bylo zjištěno, že žalobkyně jako pojistník a vlastník způsobila obecné nebezpečí spočívající v ohrožení ostatních účastníků silničního provozu, jejich životů, zdraví i majetku, a to tím, že ve středně hustém silničním provozu svévolně a bez omluvitelné příčiny řídila vozidlo extrémně vysokou rychlostí, nejméně 177 km/h, ačkoliv věděla, že rychlost jízdy je v obci omezená. Rychlostí nejméně 143 km/h narazila v levém jízdním pruhu do osobních vozidel. Způsobila škodu na vozidlech a škodu na zdraví dalším osobám. Byla odsouzena pro spáchání přečinu obecného ohrožení z nedbalosti k trestu odnětí svobody v trvání 36 měsíců, který byl podmíněně odložen, a dále jí byl uložen trest zákazu činnosti řízení motorových vozidel na dobu sedmi let. Havarijní pojištění proto na havárii nedopadá, neboť se nejedná o nahodilou událost, jak je definována všeobecnými pojistnými podmínkami žalované pojišťovny. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Podle čl. 5 odst. 2 pojistných podmínek se za nahodilou skutečnost nepovažuje skutečnost způsobená pojistným nebezpečím, které nastalo v důsledku úmyslného jednání nebo úmyslného opomenutí pojistníka, pojištěného, jiné oprávněné

osoby, osob jim blízkých nebo jiné osoby z podnětu těchto osob. V dovolání se žalobkyně domáhala posouzení otázky, zda způsob jízdy žalobkyně, odrážející se v pravomocném odsouzení žalobkyně za trestný čin obecného ohrožení z nedbalosti, znamená nepřítomnost nahodilosti z pohledu hodnocení podmínek pro vznik pojistné události, respektive zda je možno jej hodnotit jako úmysl ve vztahu ke vzniku škody na pojištěném vozidle. Podle § 3 písm. a) a b) zákona č. 37/2004 Sb. se pro účely tohoto zákona nahodilou skutečností rozumí skutečnost, která je možná a u které není jisté, zda v době trvání soukromého pojištění vůbec nastane, nebo není známa doba jejího vzniku, a pojistnou událostí nahodilá skutečnost blíže označená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává, se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění. Pro stanovení, co je v konkrétním pojištění pojistnou událostí, se vychází z pojistných podmínek, popř. pojistné smlouvy, nebo ze zvláštního právního předpisu. Nahodilou událostí je skutečnost určená pojistnými podmínkami, o níž účastníci pojištění odůvodněně předpokládají, že může nastat, v době vzniku pojištění však nevědí, zda nastane, popřípadě kdy nastane. Nahodilou není událost, o níž se v době vzniku pojištění ví, že už nastala, ani událost, kterou úmyslně přivodil ten, na jehož majetek, život nebo na jehož odpovědnost za škody se pojištění vztahuje, popř. ten, komu v případě pojistné události vznikne právo na plnění. Právní úprava zákona o pojistné smlouvě, závěry dosavadní judikatury ani smluvní ujednání v pojistných podmínkách tak nepovažují za nahodilou skutečnost případné jednání pojištěné žalobkyně, jednala-li by úmyslně ve vztahu k předmětu pojištění, zde svému osobnímu vozidlu. Předmětem pojistného rizika v podmínkách havarijního pojištění je zpravidla nedbalostní jednání řidičů, kteří bez přiměřených důvodů spoléhají, že škodu na pojištěném vozidle jako předmětu pojištění nezpůsobí, ač porušují pravidla silničního provozu, např. nedodržením rychlostního omezení. Takové jednání je soukromoprávním majetkovým havarijním pojištěním kryto a právě pro tento účel zpravidla ze strany pojistníků jako pojištění smluvní sjednáváno. O takovou situaci však nejde v případech úmyslného jednání pojištěného ve vztahu k předmětu pojištění, ať už pojištěný věděl, že škodu na vozidle způsobí, a chtěl ji způsobit (např. v případě podvodného jednání ve vztahu k pojistiteli), anebo byl s důsledkem

způsobení škody na svém vozidle v důsledku svého jednání srozuměn. Ze skutkových zjištění v projednávané věci vyplývá, že žalobkyně řídila v obci ve středně hustém silničním provozu vozidlo extrémně vysokou rychlostí, nejméně 177 km/h, ačkoliv věděla, že rychlost jízdy je v obci omezená. Nesledovala situaci v silničním provozu před vozidlem ani nereagovala na souvislé kolony v obou jízdních pruzích a v levém jízdním pruhu narazila svým vozidlem do pomalu popojíždějící kolony vozidel rychlostí nejméně 143 km/h a způsobila škodu jak na svém vozidle, tak na dalších vozidlech. Za této konkrétní specifické situace musela žalobkyně vědět, že může škodu na svém vozidle způsobit, a s takovým důsledkem byla srozuměna. Nejde proto v takovém případě o pouhou nedbalost pojištěné, ale o případ nepřímého úmyslného jednání, které nepředstavuje nahodilou událost podle pojistných podmínek ani zákona o pojistné smlouvě.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1463/2014, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1273/2006, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2018, sp. zn. 25 Cdo 3009/2017

Relevantní ustanovení: § 3 písm. a) a b) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2565/19

Datum rozhodnutí: 22. září 2020

Závěr: *Dokazování v trestním řízení je založeno na zásadách materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, ústnosti a bezprostřednosti. Hlavním účelem zásad bezprostřednosti a ústnosti je přitom umožnit naplnění zásady volného hodnocení důkazů a jejím prostřednictvím i zásady materiální pravdy. Důraz tyto zásady kladou na to, aby primárně orgán činný v trestním řízení prováděl důkazy z nejbližšího možného pramene důkazu a osobně, a to v zájmu minimalizace možných deformací důkazu mezi okamžiky jeho vzniku a jeho hodnocení. Tento rámeček představuje významný předpoklad integrity procesu dokazování plynoucí z toho, že rozhodující orgán (především soud v hlavním líčení) si své vnitřní přesvědčení, které je v trestním řízení mírou důkazu, vytvoří sám na základě spolehlivé a autentické rekonstrukce*

skutkového stavu. S těmito zásadami koresponduje požadavek na nezměnitelnost obsazení soudního tělesa (samosoudce i senátu).

Obsah: Trestní řízení proti stěžovateli bylo vedeno pro zločin podvodu v souběhu s přečinem porušování cizích práv. Skutek měl spočívat v tom, že stěžovatel měl poté, co byl ústně seznámen s tím, že mu jednatel společnosti odvolává generální plnou moc udělenou k zastupování této společnosti, uzavřít s třetí společností prostřednictvím jejího jednatele smlouvu o podnájmu osobního motorového vozidla, vystupuje přitom jako zmocněnec společnosti, k níž byl původně vázán udělenou plnou mocí, čímž zavázal tuto společnost k placení měsíčních splátek ve výši 36 300 Kč. Vozidlo si ponechal pro svou osobní potřebu, na nájemném uhradil toliko jednorázově 121 000 Kč a poté přestal reagovat na výzvy k placení nájemného či vrácení vozidla. Rozsudkem prvostupňového soudu byl obžaloby zproštěn. Odvolací soud rozsudek zrušil a věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí. V opakovaném hlavním líčení byl stěžovatel uznán vinným danými trestnými činy. Stěžovatelovo odvolání bylo zamítnuto a dovolání bylo odmítnuto. V ústavní stížnosti stěžovatel vznesl řadu námitek ohledně porušení ústavně zaručených práv. Mimo jiné namítal, že soud prvního stupně nerespektoval předchozí pokyny odvolacího soudu, přičemž učinil v odsuzujícím rozsudku nová, pro stěžovatele nepříznivá skutková zjištění ohledně oprávnění stěžovatele jednat za společnost a k uzavření podnájemní smlouvy, ačkoliv ohledně nich žádné nové dokazování neprováděl, a tedy v tomto směru byl vázán svými dřívějšími závěry vyjádřenými ve zprošťujícím rozsudku. Vykročil tak dle stěžovatele z mezí pokynů odvolacího soudu a dospěl ke skutkovým zjištěním, k nimž neprovedl dokazování, a vytvořil tím situaci tzv. nepředvídatelného rozhodnutí. Ústavní soud mj. zjistil, že odsuzující rozsudek vydal soud prvního stupně v jiném složení senátu, než ve kterém zasedal při vydání zprošťujícího rozsudku. Proto za zásadní otázku celé věci považoval Ústavní soud skutečnost, zda změna v senátu nalézacího soudu byla provedena v souladu s garancemi soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se touto otázkou zabýval přesto, že stěžovatel ji výslovně v ústavní stížnosti nezmínil, jakož i přesto, že ji neučinil součástí dovolací argumentace, ačkoliv jde o přípustný dovolací důvod. Ignorování této skutečnosti by však bylo dle Ústavního

soudu přepjatým formalismem, neboť tuto otázku nelze oddělit od námitky překvapivých skutkových závěrů. Namítl-li totiž stěžovatel, jak ostatně učinil ve svém odvolání i dovolání, že nalézací soud v odsuzujícím rozsudku dospěl na základě stejných výsledků dokazování k rozdílným skutkovým závěrům, než na jakých založil svůj dřívější zprošťující rozsudek, je nabíledni, že tento stav může mít svůj původ právě v rozdílném složení soudního senátu nalézacího soudu, neboť výsledky procesu dokazování hodnotily podle svého vnitřního přesvědčení v tomto senátu pokaždé jiné osoby. Výsledek volného hodnocení důkazů na základě kvalifikovaného vnitřního přesvědčení je totiž nerozlučně spjat se subjektem, který takové volné hodnocení provádí. Dokazování v trestním řízení je založeno na zásadách materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, ústnosti a bezprostřednosti. Hlavním účelem zásad bezprostřednosti a ústnosti je přitom umožnit naplnění zásady volného hodnocení důkazů a jejím prostřednictvím i zásady materiální pravdy. Důraz tyto zásady kladou na to, aby primárně orgán činný v trestním řízení prováděl důkazy z nejbližšího možného pramene důkazu a osobně, a to v zájmu minimalizace možných deformací důkazu mezi okamžiky jeho vzniku a jeho hodnocení. Tento rámec představuje významný předpoklad integrity procesu dokazování plynoucí z toho, že rozhodující orgán (především soud v hlavním líčení) si své vnitřní přesvědčení, které je v trestním řízení mírou důkazu, vytváří sám na základě spolehlivé a autentické rekonstrukce skutkového stavu. Ačkoliv zásada bezprostřednosti není bezvýjimečná a uplatňuje se jako právní princip ve smyslu příkazu k optimalizaci, má významný ústavněprávní rozměr. Její nedodržení může představovat porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže výsledky dokazování přehodnocuje soud, před nímž dokazování prováděno, opakováno ani doplňováno nebylo. Konkrétním projevem zásady bezprostřednosti v hlavním líčení je i požadavek na tzv. nezměnitelnost složení senátu, resp. přesněji požadavek na nezměnitelnost složení soudu či na nezměnitelnost obsazení příslušného soudního tělesa, neboť tento požadavek platí i v řízení před samosoudcem. Tento požadavek na jedné straně zajišťuje, že všichni členové příslušného soudního tělesa, kteří jsou v hlavním líčení povoláni k autoritativnímu zjištění skutkového stavu, musejí být přítomni celému průběhu dokazování v hlavním líčení, na jehož základě je toto zjištění

učiněno. Na druhé straně pak vylučuje, aby se na zjištění skutkového stavu podílely v rámci příslušného soudního tělesa osoby, které přítomny průběhu dokazování v hlavním líčení nebyly, a tedy své vnitřní přesvědčení o skutkovém stavu si nemohou vytvářet na jeho základě. Požadavek na nezměnitelnost složení rozhodujícího soudního tělesa je jakožto projev zásady bezprostřednosti rovněž chráněn garancemi práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a současně představuje i materiální součást práva na zákonného soudce, garantovaného čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud totiž již v minulosti dospěl k závěru, že garance práva na zákonného soudce se nevyčerpává jen souborem transparentních, předvídatelných a objektivních pravidel příslušnosti soudu, obsazování soudních těles a přidělování jednotlivých právních věcí těmto tělesům, ale že do ní spadá i zákaz odnětí věci konkrétnímu soudci určenému podle těchto pravidel, tedy požadavek na to, aby, nebrání-li tomu objektivní důvody, konkrétní věc rozhodoval vždy jeden a tentýž soudce. Jestliže by totiž i při existenci dostatečných pravidel příslušnosti soudu, jeho obsazení a přidělování věcí jeho jednotlivým soudním tělesům bylo přípustné, aby v rámci těchto pravidel mohl v konkrétní věci činit skutkové závěry někdo jiný, než kdo prováděl dokazování (resp. před kým bylo dokazování prováděno), selhávala by tato pravidla ve svém základním účelu – zajistit objektivitu soudního rozhodování a vyloučit v něm svévoli. Tohoto účelu by totiž organizační rovina práva na zákonného soudce, tedy stanovení předvídatelných, transparentních a objektivních pravidel určujících, kdo bude v konečném důsledku v konkrétním trestním řízení před soudem za tento soud činný, bez jeho materiální roviny, tedy požadavku, aby takto určená osoba i skutečně řízení před soudem vedla a na základě dokazování v něm proběhnuvšího rozhodla, dosáhnout nedokázala. Významnou garanci zachování požadavku nezměnitelnosti složení senátu pak představuje § 219 odst. 3 věta druhá trestního řádu, která stanoví: „Změnilo-li se složení senátu nebo uplynula-li od odročení hlavního líčení delší doba, přečte se souhlasem státního zástupce a obviněného předseda senátu podstatný obsah protokolu o hlavním líčení, včetně v něm provedených důkazů; není-li souhlas dán, musí být hlavní líčení provedeno znovu.“ Toto ustanovení tedy umožňuje upustit při změně složení senátu od opakování celého hlavního líčení pouze za podmínky, že s tím souhlasí

obžalovaný a státní zástupce. Jen za této podmínky kumulativního souhlasu dvou hlavních stran hlavního líčení jde tedy o ústavně přípustnou výjimku z požadavků práva na zákonného soudce v materiálním smyslu i zásady bezprostřednosti. V dané věci však takový souhlas dán nebyl. Bylo proto zasaženo do ústavních práv stěžovatele.

Související judikatura: nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14

Relevantní ustanovení: čl. 36 odst. 1, čl. 38 Listiny základních práv a svobod, § 202 odst. 1 a § 219 odst. 3 trestního řádu

Připravil: Jan Tryzna

Exkluzivně komentované předpisy pro zdravotnictví

Komentáře jsou v ASPI ve specializaci Zdravotnictví a farmacie

NOVINKY

Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním / Praktický komentář

Barbora Vráblová, Klára Dvořáková, Lenka Švarcová

Zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, umožnil očkováním a jejich blízkým požadovat po státu náhradu újmy způsobené povinným očkováním. Tato možnost do přijetí zákona absentovala a je tak v českém právním řádu novinkou.

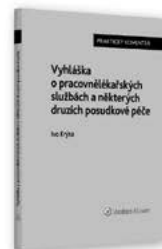
Jedná se o možnost zcela zásadní z hlediska ústavně garantovaného práva na náhradu újmy vzniklé zákrokem, který je pacient nucen podstoupit. Téma povinného očkování je navíc v posledních letech stále diskutovanější.

Vyhláška o pracovnělékařských službách a některých druzích posudkové péče / Praktický komentář

Ivo Krýsa

Představujeme jediný praktický komentář vyhlášky č. 79/2013 Sb., o pracovnělékařských službách a některých druzích posudkové péče. Součástí odborného výkladu je i relevantní judikatura.

Oblast pracovnělékařských služeb se dotýká každého, kdo je v pozici zaměstnance, pracovního či praktického lékaře či osobou odpovědnou u zaměstnavatele za zajištění systému pracovnělékařských prohlídek.

Vyhláška o zdravotnické dokumentaci / Praktický komentář

Ivo Krýsa

Na trh se dostává první praktický komentář vyhlášky č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci. Součástí odborného výkladu je i relevantní judikatura.

Řádné vedení a nakládání se zdravotnickou dokumentací se týká všech lékařů i jiných zdravotních odborníků. Je nejenom předpokladem pro odpovědné poskytnutí odpovídající zdravotní péče podle dostupných vědeckých poznatků, ale zajišťuje rovněž to, že jsou shromažďovány jen údaje, u nichž to právní předpisy dovolují, a že jsou tyto údaje také předepsaným způsobem zabezpečeny a zajištěny před zneužitím.

Zákon o veřejném zdravotním pojištění / Komentář

Michal Koščík, Jaroslav Blatný, Jakub Král, Filip Křepelka, Jaroslav Stránský

Po více než 20 letech účinnosti zákona č. 48/1997 Sb. přichází na trh jeho první ucelený komentář. Zákon o veřejném zdravotním pojištění přitom dopadá na prakticky všechny činnosti v tuzemském zdravotnictví a po více než 60 novelizacích není jeho výklad vždy jednoduchý, i s ohledem na to, že do předpisu zasáhla téměř každá vláda a mnohokrát také Ústavní soud.

Výklad je orientován na hlavní problémy, které praxe přináší. Autoři vycházejí ze systematiky zákona, který „balancuje na pomezí veřejnoprávní a soukromoprávní regulace“, a snaží se najít vždy ústavně konformní závěr. Komentář také mapuje bohatou judikaturu soudů všech stupňů.

Komentáře jsou k dispozici také v ASPI a jako e-knihy.

Objednávejte na
www.wolterskluwer.cz/obchod

Když si musíte být jisti